

Ege'nin efsanevi gayığı tırhandil

'Nedir tırhandil? Dağdaki obana sorsan Köroğlu'nun kıratını bilir, efsane Küheylan'ı. İşte Köroğlu'nun dillere düşmüş efsane kıratının denize yansımış versiyonudur tırhandil.'



Denize vg tırhandil. Denize en yakışan tekne, nakış gibi işlemleriyle denizle dans eden evrensel bir güzellik. Tırhandili sevmenin ilk koşulu denizi sevmek, denizi hayranlıkla seyretmek, denizin duyguları belli olmayan bir âşık gibi yaşadığını bilmek.

Akdeniz'e özgü tırhandil. Ege'nin ve Akdeniz'in binlerce yıldır mutlulukla misafir ettiği ahşap yelkenli. Akdeniz dalga aralığına en uygun tekne, yani tam dalga aralığında kaldığı için deneyimli denizciler kendilerini bu teknede evinde ve güvende hissediyor.

Tırhandil. Kıcı başı benzer, yelken ile yürütülen, dayanıklı ve zarif ahşap tekne. Namı diğer gayık. Bodrum'da tırhandile **gayık** deniyor, gayık adı çok yakışıyor tırhandile. Zaten artık kaç kişi gayıkla geziyor ki bu güzelim denizleri? Tırhandilin tarihi çok eskilere dayanıyor, bazı ustalara sorsan 3000 yıllık, tarihçiler ise bilimsel kanıt aradıkları için o kadar eski değil diyorlar. Muhtemelen arada formu değişmiş olsa da tırhandil gerçekten çok eski bir tekne. Yoksa bu denizi nasıl bu kadar iyi tanıyabilirdi ki?



Bodrum'un ilk tırhandil ustalarından Ziya Güvendiren birçok tırhandil ustası yetiştirmiş.

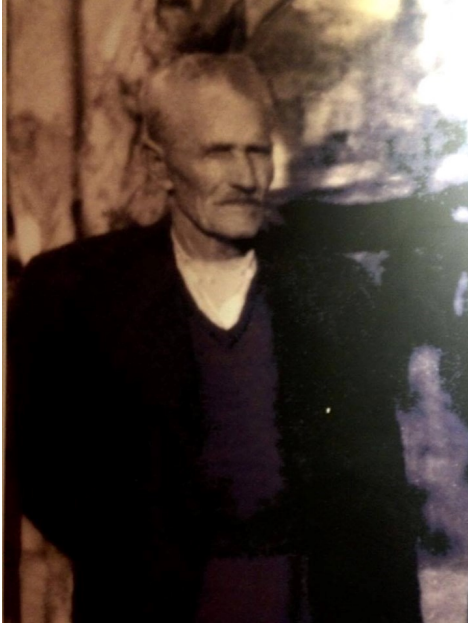
Sadece Bodrum'da üretilen tırhandil eskiden develerle birlikte Bodrum'un bütün yükünü, süngerini, incirini taşımış, evlere ekmek getirirmiş. **Bodrum'un Gayıklarık** kitabında **Saner Gülsöken** tırhandili şöyle anlatmış:

"Tırhandil ya da Bodrum ağzı ile söylendiği gibi tırhandil kelimesi; Grekçe üçe bir anlamına gelen "tria-kena" dan türetilen "trikandini" kelimesinin zaman içinde değişmesiyle ortaya çıkmış olduğu düşünülüyor. Bu, tırhandillerin en büyük özelliği, eninin boyuna oranının yaklaşık olarak üçte bir olmasını, anlatan bir terim. Bunun yanı sıra tırhandil için kullanılan " İki başı bir" tabirinden de anlaşılacağı gibi, başı ve kıcı simetrik, hilal şeklinde bodoslamalarıyla geniş bir karın ve yuvarlak bir gövdeye sahiptir. Alçak omurgası, parampeti ve kavisli gövde yapısı, tekneye estetik bir duruş ve denizci olma özelliği katar.



Bodrum'da eski bir tırhandil. Fotoğraflar: Ali Şengün arşivinden.

Tırhandiller, geniş karnı, sağlam yapısı ve fırtınalara karşı duruşuyla, yıllar boyunca yük taşıma amaçlı kullanılmıştır. Ayrıca, eniyle boyu arasındaki oran sayesinde üstün bir manevra yeteneği olan tırhandil, yekeyi basınca hemen cevap vermesi ve neredeyse boyu kadar yerde dönebilmesi özelliğiyle de, sünger avcılarının gözdesi olmuştur. Birçok tırhandil ustasının vazgeçemediği, bodoslamalarındaki ay şeklinde oyuntu ve ay-yıldız oymaları tekneye ayrı bir zarafet katar.”



Bodrum'un ilk Tırhandil ustası Namilerin Mehmet (Uyay)

Tam anlamıyla bir yelken teknesi olan tırhandil, ilk üretim yıllarında tek direkli ve **Latin yelken** donanımlıydı. Seyir ve kullanım avantajları nedeniyle, günümüzde Latin yelken çok tercih edilmezken, tırhandillerde **randa** ve özellikle **marconi** donanımlar yer almaya başlamıştır. Bodrum'da tırhandiller, özellikle mübadele sonrası Giritlilerin gelişiyle daha çok görülmeye başlar ve süngerciliğin yaygınlaşması ile birlikte giderek artar.

Bodrum'un ilk tırhandilini de Girit doğumlu **Namilerin Mehmet** yapmış. Hikâyeye göre **Kalimnos**'ta bir ağaca tırmanıp oradaki tırhandil ustalarını günlerce seyretmiş ve Bodrum'a dönüp ilk tırhandili inşa etmiş.

Sonra yeni ustalar çıkmış Bodrum'da, bunlardan biri de **Ziya Güvendiren**. Tırhandil sadece ustalıkla yapılıyor, planı projesi olmadan, sadece deneyim, göz ve yetenekle yapılabilen, her biri bir diğerinden farklı sanat eserleri. Ziya Güvendiren tezgâhında başka ustalar yetiştiriyor: **Küçük Ziya, Erol Ağan, Hüseyin Yıllıkçı, Uğur Susam**. Şimdilerde '**Kıvırcık**' **Mustafa Cengiz, Mazlum Ağan, Mahir Top** ve en genç nesil '**Hacı**' **Mustafa Özkeskin** Bodrum'da kalan sayılı ustalardan bazıları. Mustafa Özkeskin kendinden sonra yeni bir usta gelecek mi bilmiyor, onun da endişesiyle birbiri ardına efsanevi gayıklar üretmeye devam ediyor.



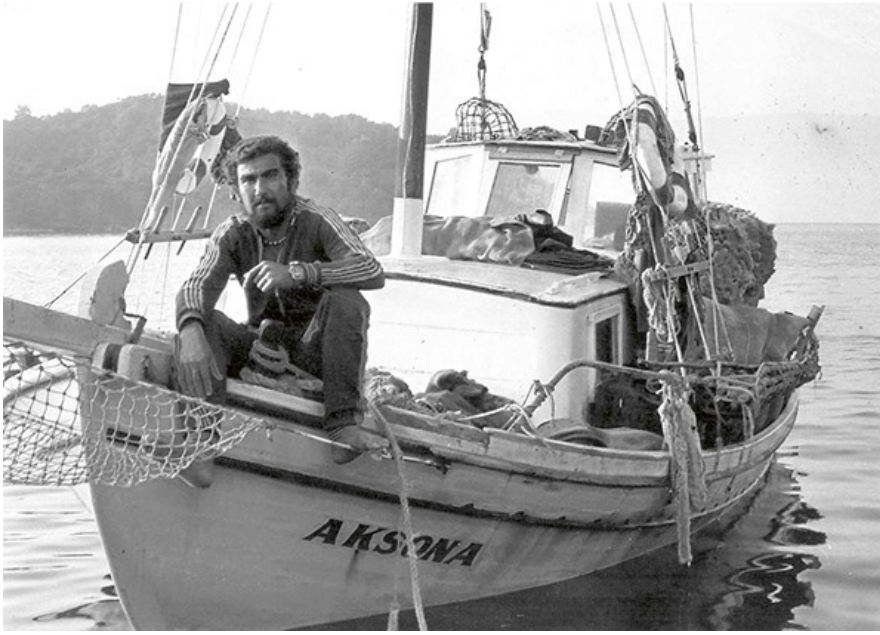
Tırhandil ustası Ziya Güvendiren

Ama gençler maalesef bu kültürden artık tamamen uzak, Starbucks'ta kremalı kahvelerini yudumluyorlar. Tabii bu durum onların da suçu değil. Zaman böyle bir zaman. Belki bu pandemi bize bu konuda bile bir şeyler anlatmıştır. Neden olmasın?

Kaç kişiydik o zamanlar, kaç kişi kaldık şimdi?

Eskiden marina yokken tırhandiller limanda dururmuş. Şimdi motoryatların, dev guletlerin, günübirlik tur teknelerinin, havalı yatların arasında 1-2 tırhandili görmek bile insanı mutlu etmeye yetiyor. Önünden son model mercedesler, bwm'ler onları hiç görmeden geçip gitse de.

Karantina döneminde Bodrum Belediyesi ara ara hoparlörden şarkılar çalıyor, MFÖ'den hayatımız boyunca dinlediğimiz **Bodrum Bodrum** da bunlardan biri. Bütün Bodrum'da belediye hoparlörlerinden aynı anda bu şarkıyı dinliyoruz, bazısı duygulanıyor, bazısı ağlıyor. İster şehirden göçüp gelin, ister Girit göçmeni olun, ister buraya âşık olup ülkesini bırakıp yerleşmiş bir 'cavur', ister iş için burada yaşayan biri olun, ister doğma büyüme Bodrumlu, hep eski Bodrum'u özleyor herkes, hepimiz. Tırhandili yaşatmak o yüzden önemli. Çünkü tırhandilin üzerinde, denizin ortasındaysan zamansız bir zamanda, yani istediğin zamanda, tam da o anda olabiliyorsun.



Bodrum'un son süngercisi Aksona Mehmet.

"Nedir tırhandil? Dağdaki çobana sorsan Köroğlu'nın kıratını bilir, efsane Küheylan'ı. İşte Köroğlu'nun dillere düşmüş efsane kıratının denize yansımış versiyonudur tırhandil."

Son süngerci **Aksona Mehmet**, Tırhandil Cup adı verilen tırhandil yarışının ödül töreninde bu sözlerle anlatıyor tırhandili.

Tırhandil Cup başlıyor

Gerçek denizciler bu gayığı çok seviyor. Bütün yaz turizm sezonunda çalışan deneyimli kaptanlar, denizciler, gemiciler kış olsa da tırhandillerine kavuşsalar diye gün sayıyor. Ve her kış toplam altı etap düzenleyerek **Tırhandil Cup** yarışlarında bir araya geliyorlar.

Uluslararası yelken yarışlarının kurallarıyla yarışsalar da bu bir yelken yarışından çok daha fazlası. Bu tamamen bir kültürü yaşatmak, yaşamaya devam etmek, korumak için düzenlenen bir organizasyon. 30 yıldır Bodrum'da eski adı Bodrum Kupası olan **The Bodrum Cup** yelken yarışları düzenleniyor. Bodrum Cup zamanı Bodrum'un en heyecanlı, en hareketli olduğu zamanlardan biri. Yüzlerce tekne yarışıyor, eğer karadan onları seyretme şansı bulursanız inanılmaz bir deneyim yaşıyorsunuz. Yarışa katılmak ise tabii ki bambaşka bir duygu. Günlerce süren çok büyük bir organizasyon Bodrum Cup. Tırhandiller son yıllarda bu yarışta kendilerini iyice göstermeye başladılar. Bu gayıkların daha hızlı gitmesi, daha dayanıklı olması için ustalar ve denizciler sürekli çalışıyor. Küçük eklemelerle, bakımlarla tırhandillerin performansı artırılıyor. Ve geçen yıl Mustafa Özkeskin yapımı **Hızır 1**, bu devasa yarış kazanan ilk tırhandil oluyor.

Tırhandilciler arasında omuz omuza bir dayanışma var. Yeni bir tırhandil yapılırken herkes elbirliğiyle yardım ediyor. Kimi hediye getiriyor, kimi gelip çalışıyor. Sonra tatlı tatlı rekabet edebilmeleri için bile önemli bu yardımlaşma. Bodrum Cup sırasında da genellikle bir tek Tırhandilciler isyan ediyor, içlerinden biri hakeme ya da organizasyona tepki gösterirse, hepsi gösteriyor. Bodrum Cup'ın desteğiyle de kendi yarışlarını düzenlemeye karar veriyorlar bir süre sonra.

Yarış sabahları limanda inanılmaz bir manzara, meydana bakan liman yan yana tırhandillerle dolu. Onları böyle görmek normal zamanlarda imkânsız. Bodrum'un simgesi, inci oyalı tırhandiller orada burada, sağa sola dağılmış, eskinin varoluş mücadelesini kocaman teknelerin arasında kaybolarak veriyor. Yoklar, görünmüyorlar. Bir tek yarış günü birlikte

yan yana limanda durma hakları var. Neyse, güzelliklerden bahsedelim biz.

O gayıkların ruhlarının olduğunu gayet iyi bilen, birbirinden çok hayat hik yesi biriktirmiŐ bir avuç deneyimli denizci, heyecanla yarışa hazırlanıyor.

Toplamda 10-11 tekne sportmence yarışıyor. İmece usul  yapılan bir organizasyon bu, organizasyon başkanı **Deniz Mutlu**'nun söylediği gibi: Bu bir yelkenli yarıŐı değil, bu bir kültür. O yüzden büyük bir sponsorları olmasa bile biri kumanyayı hazırlıyor, biri ödül töreni için mek nını açıyor, biri diğerine yelken hediye ediyor, buranın yerelleri de çekiliŐe küçük katkılar sunuyor, mesela 10 metre halat gibi. Sonra  akıl taŐlarına gayıkların adı yazılıyor, bir poŐetten çekiliŐ yapılıyor. Kim kazanırsa kazansın herkes mutlu oluyor.



Fotoğraf: CodeZero Medya.

İŞte eğer bir gayıkta yani bir tırhandilde olmaŐ şansına ulaŐabildiyseniz, bu denizcilerin hik yelerini dinlemek, denize onların gözüyle bakmaya çalıŐmak, gözlerinin kenarlarındaki kırıŐıklara hayran olmak, denize duydukları sayėı gibi onlara sayėı duymak gerekiyor...

Ege'nin efsanevi gayığı tırhandilin hik yesi burada bitmesin, herkesin tek dileği o.

Ahh tırhandil, denizin üstüne nasıl da yakışıyor.

Şimdinin **Yatağan** ilçesine adını veren Yatağan isimli tırhandiliyle Ege'yi karış karış gezen **Halikarnas Balıkçısı**, aganta burina burinata'da diyor ki:

“Denizciler derler ki büyük fırtınalarda karanlığın ortasından bir ses onları adlarıyla çağırırmış. İşte o çağırın ses kendi kaderleri imiş. İnsanın yaradılışı kendisini ‘Gel!’ diye çağırdı mı durabilen kim? Ben denizcilerin bu sözüne kulak asmazdım ama bu fırtına yok mu, nerdeyse inanacağım. Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin. Sen benimsin, ben seninim, anladık. Fakat acaba birbirimizden öte birbirimizden başka şeylere muhtaç değil miyiz?”

Denize muhtacız. Vira.

Aganta!..

*

Selva Bayyurt

Editörün notu:



[BodrumLokal](#) üç yıl önce Bodrum'un yok olan doğal ve kültürel değerlerini belgelemek, var olan değerlerini korumak amacıyla ortaya çıkan bir belgesel sinema hareketi. **Melis Birder** ve **Selva Bayyurt**'un başlattığı hareket bugüne

*kadar çeşitli katılımlarla altı belgesel üretti. 2018’de **Tırhandil Ustaları** yayımlanan ilk belgeseldi. Tırhandili konu alan **Tırhandil Cup, Ege’nin Efsanevi Gayığı** belgeseli 2020’de yayımlandı.*

*Bayyurt, Birder, Tırhandil Cup Organizasyonu Başkanı Deniz Mutlu ve Tırhandil ustası Mustafa Özçelik, 22 Haziran Pazartesi, saat 13.00’de **Açık Radyo**’da **Ercüment Gürçay**’ın **Babil’den Sonra** programına konuk olacaklar. Programı **şuradan** dinleyebilirsiniz.*